

Ingang van de bibliotheek van het Van Abbemuseum, met werk van Ossip Zadkine, Saint Sébastien, 1929. Vormgeving door Maarten van Severen. Foto: Peter Cox.

of algemene informatie over de kunstwereld (secundaire informatievragen). De dienstlevering moet afgestemd worden op deze verschillende eisen. Vervolgens refereerde de spreker aan de discussie vorig jaar over het belang van de toegankelijkheid van alle museumbibliotheken op het Amsterdamse museumplein. Het gebrek aan erkenning van de museumbibliotheek uit zich in het feit dat het belang van dergelijke afdeling telkens opnieuw ter discussie wordt gesteld en dus bevochten, gedefinieerd en onderbouwd moet worden. Het draagvlak voor museumbibliotheken moet in de museumwereld dringend vergroot worden aangezien zij de basis vormen van elk wetenschappelijk museaal onderzoek. Daarbij vroeg hij zich af of men de eigen positie niet kon versterken door samen te werken met de museumboekwinkels. Tenslotte wees hij ook op de eigen verantwoordelijkheid van de museumbibliotheken. De vaak gebrekkige publieksvriendelijkheid deed hem een gebrek aan beleid vermoeden. Museumbibliotheken zitten nog te vaak verscholen in de administratie. Een meer prominente aanwezigheid zou leiden tot meer gebruik en tot een duidelijkere profilering van de afdeling binnen de eigen instelling. Publieksvriendelijkheid zou moeten behoren tot de core-business van elke museumafdeling. Volgens hem wordt er sowieso in het museale veld te weinig creatief nagedacht over wat dat concreet betekent.

De conclusie van dagvoorzitter Roman Koot was dat de museumbibliotheek zeer diverse

gebruikers bedient; wel hebben de sprekers aangetoond dat er verschillende zienswijzen bestaan over hoe de dienstlevering aangepakt kan worden. Nadien volgde een geanimeerde publieke discussie waarbij de sprekers op vragen van het talrijk opgekomen publiek reageerden en nader uitleg gaven over de stellingen die zij hadden geponereerd.

Het citaat van Frank H. Sommer dat in de vakliteratuur over museumbibliotheken soms als motto wordt aangehaald, says it all: "a museum is only as good as its library".

De teksten van de lezingen zullen in gereedgeerde vorm op de website van het Overleg Kunst(historische) Bibliotheken Nederland (OKBN), <http://www.let.uu.nl/~okbn/> worden gepubliceerd.

* Beide museumbibliotheken zijn sinds kort via een eigen on line OPAC te consulteren.
Stedelijk Museum Amsterdam - Bibliotheekcatalogus: <http://213.222.29.149/adlib/>
Rijksmuseum Amsterdam - Bibliotheekcatalogus: <http://library.rijksmuseum.nl/>

Saskia Scheltjens
PMMK-Bibliotheek, Museum Moderne Kunst
Oostende (PMMK)
Romestraat 11, 8400 Oostende
Tel.: 059 50 81 18
E-mail: saskia.scheltjens@west-vlaanderen.be

OPENBARE BIBLIOTHEKEN EN PUBLIEKSBEREIK

Leuven, 27 februari 2003

Op hoeveel en op welke plekken biedt de openbare bibliotheek best haar diensten aan? en Op welke wijze kan ze doelgroepen bereiken? Deze twee vragen stonden centraal op de studiedag Publieksbereik, een organisatie van de sectie Openbare Bibliotheken van de VVBAD, die op 27 februari 2003 plaats had in het auditorium van Tweebronnen te Leuven.

Het eerste aspect werd plenair behandeld. Een beknopt verslag leest u hieronder.

Voor de tweede vraag gingen de aanwezigen aan het werk in vijf groepen. Edwin Van Troostenberge (OB Middelkerke) begeleidde de werkgroep jongeren, Marian Bulckaen (OB Gent) gehandicapten, Martin Kellens (OB Houthalen-Helchteren) alloctonen, Karolien Colson (basiseducatie Genk) laaggeschoolden en Marianne Dossche (OB Deinze) minder mobiele gebruikers. Een andere geplande werkgroep rond seniorenwerking kon – tot grote spijt van verschillende deelnemers en de organisatoren – niet doorgaan. We vonden niemand die deze wou begeleiden. Een teken aan de wand?

De dag werd besloten met een blik op de toekomst. Jan Braeckman, VCOB-stafmedewerker, haalde inspiratie uit het recent verschenen werk *De symbolische samenleving* van Marc Elchardus en Ignace Glorieux voor zijn voordracht 'Van doelgroepenwerking naar marktsegmentatie'. De traditionele doelgroepenindeling bepaalt immers in steeds mindere mate de sociale en culturele identiteit. De VUB-onderzoekers onderscheiden niet langer doelgroepen maar marktsegmenten: omnivoren, cultureel univoren, uitgaansunivoren en niet-participanten. Het onderscheid is gebaseerd op de mate waarin de cultureel correcte cultuur of de populaire ontspanningscultuur verkend wordt. Jan meldde dat het VCOB zal onderzoeken of deze indeling klopt voor het bibliotheekgebruik en hoe ze kan aangewend worden voor een marketingstrategie.

Centralisatie

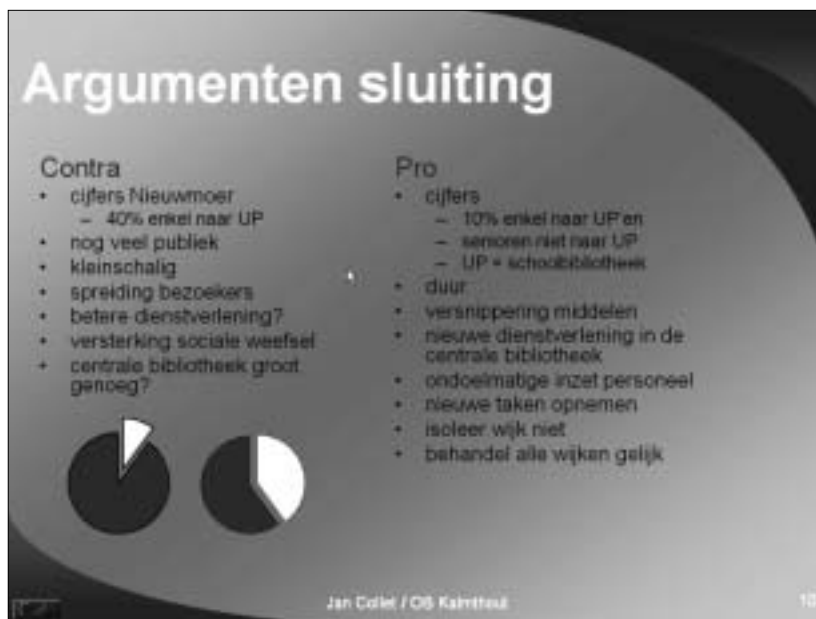
De bibliothecaire infrastructuur in de gemeenten Westerlo en Kalmthout werd de voorbije

jaren grondig gereorganiseerd. Bibliothecarissen Steven Duyck en Jan Collet hadden een gelijklopend verhaal. Door het succes van een nieuwe hoofdbibliotheek (1995 in Westerlo, 1996 in Kalmthout) werd het rendement van de uitleenposten te laag. Analyse van de gebruikscijfers van deze uitleenposten bracht aan het licht dat zij bijna exclusief door lagere-schoolklassen gebruikt werden. "De ouderen bereiken we helaas niet, ook niet in de wijkbibliotheken", dixit Duyck. Hij becijferde dat ook voor senioren de hoofdbibliotheek een grote(re) aantrekkingskracht heeft.

De middelen en personeel kunnen beter ingezet worden bij de verdere uitbouw van de hoofdbibliotheek. Hierdoor wordt tevens de aldaar gestegen werkdruk opgevangen. Daarom werden uitleenposten afgeschaft of hervormd tot wijkbibliotheken voor beperkt publiek.

"Een locatie is een middel, geen doel", stelde Steven, die er trouwens herhaaldelijk op wees dat de afschaffing geen saneringsoperatie inhield. De bestaande middelen werden opnieuw geïnvesteerd. Samen met de schooldirecties werd een alternatieve dienstverlening uitgedacht. Die bestaat uit leveringen van keuzelijsten en boeken aan de scholen, waar trouwens de rekken van de afgeschafte wijkbibliotheken werden geplaatst, uit maandelijkse bezoeken aan de hoofdbibliotheek, alsook uit extra uitbreidingsactiviteiten voor jongeren zoals schrijversbezoeken, voorleesactiviteiten, een boekenquiz... En dit verloopt met succes bij schoolgaanden maar ook bij hun ouders die blijkbaar naar aanleiding van het verhaal over het klasbezoek ook de hoofdbibliotheek ontdekken.

Herinvesteren van de financiële en personele middelen was ook het uitgangspunt in Kalmthout, waarbij de sluiting van de uitleenposten enkel geaccepteerd werd op voorwaarde dat dit een verbetering inhield voor alle gebruikers. Jan Collet ging ook in op de rol van de bibliothecaris bij het besluitvormingsproces.

De argumenten voor en tegen sluiting op een rijtje (Jan Collet - openbare bibliotheek Kalmthout).

Hij moet de discussie voeden, maar vermijdt best een eenduidige positie in te nemen, laat staan zijn mening door te drukken.

Decentralisatie

Beide referaten werden gevolgd door een panelgesprek onder leiding van Marc Storms. De vijf bibliothecarissen die hieraan deelnamen, brachten een ander verhaal. In hun gemeenten werd ook het voortbestaan van uitleenposten of filialen in vraag gesteld. Maar het resultaat van deze discussie was niet het afbouwen van decentrale dienstverlening, wel het investeren in een andere vorm van decentrale dienstverlening.

Ichtegem en Sint-Katelijne-Waver zijn typische Vlaamse fusiegemeenten met verschillende woonkernen die geen van alle van nature een centrumfunctie hebben. In beide gemeenten werd gekozen voor een centrale bibliotheekadministratie-en-verwerking, maar voor decentrale dienstverlening. Ichtegem telt 13.000 inwoners, en beschikt sinds 1994 over een erkende openbare bibliotheek. Bibliothecaris Antoon Verbeke titelde zijn bijdrage 'Investeren loont!' Via een NT-server met inbelmodems beschikken de drie bibliotheekpunten over gelijkwaardige online publieksdiensten. Antoon beklemtoonde dat de collectie er is voor de bibliotheek, niet

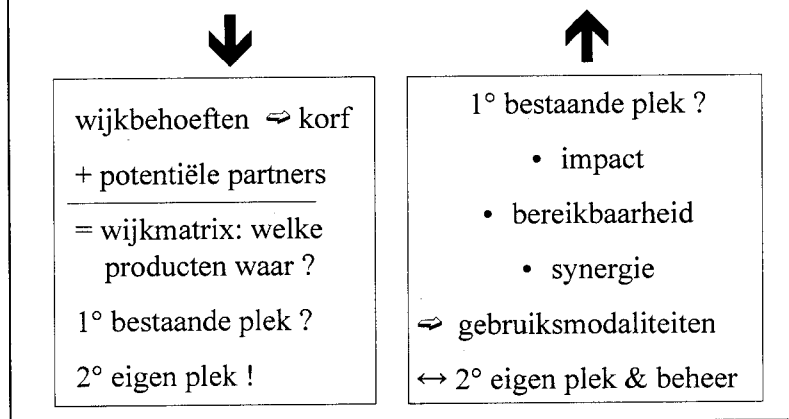
voor elk bibliotheekpunt afzonderlijk, en dat ook het personeel overal inzetbaar is.

Sint-Katelijne-Waver telt bijna 20.000 inwoners. De bibliotheekinfrastructuur is er het resultaat van een fusie van drie vrije parochiale bibliotheken met een gemeentelijke bibliotheek die dit jaar haar 154ste verjaardag viert. Bibliothecaris Laurent Neels maakte in zijn gemeente de droom van minister Anciaux waar. Want elke inwoner van Sint-Katelijne kan vanuit de luie zetel de bibliotheekcatalogus raadplegen en kiezen waar hij het gevraagde wenst af te halen. De bibliotheek zorgt voor het vervoer.

"Centraliseren om beter te decentraliseren", met deze paradox startte Jan Van Vaerenbergh, bestuurscoördinator van de Openbare Bibliotheken Antwerpen, zijn betoog. Het spreidingsplan verloopt namelijk in twee richtingen. De districtsbibliotheken vormen het vertrekpunt, de hoofdbibliotheek wordt uitgebouwd als een gedistribueerde bibliotheek in nauwe samenhang met een grootstedelijk netwerk (Anubis) waar ook andere bibliotheekpartners (stadsbibliotheek, universitaire bibliotheken) aan participeren. Daarnaast beklemtoonde Jan dat de beste plek niet noodzakelijk een eigen bibliotheekgebouw is.

Het verhaal van Rita Van de Wiele, bibliothecaris Mechelen, sloot naadloos bij dit laatste

Op zoek naar de beste plek

*De beste plek is niet noodzakelijk een eigen bibliotheekgebouw
(Jan Van Vaerenbergh - openbare bibliotheken Antwerpen).*

aan. Uit evaluatie van het gebruik van de uitleenposten blijkt dat de werkingsresultaten in dalende lijn gaan. De huidige investering staat niet in verhouding tot het publieksbereik. En er bestaat twijfel of een extra investering via een ruimer aanbod en aansluiten op het digitale bibliotheeknetwerk wel leidt tot resultaten. Rita onderzocht verschillende alternatieven en opteert voor integratie in de wijkcentra. Via de wijkcentra wil het stadhuis een basisdienstverlening in de verschillende wijken realiseren. Het samengaan met bibliothecaire dienstverlening resulteert in een winst situatie: ruimere openingstijden en een groter aanbod voor de gebruikers; een uitbreiding van de functie en het aanbod van het wijkhuis; alsook een efficiënte inzet van middelen, infrastructuur en personeel. Zo zal de uitlening van de bibliotheekmaterialen de taak zijn van het personeel van het wijkcentrum, de bibliotheek zorgt voor de logistieke ondersteuning.

Bibliobussen zijn schaars in Vlaanderen. Je komt ze enkel in Antwerpen en Leuven tegen. Na twaalf jaar dienst is de bibliobus van Leuven aan vervanging toe. De bestuurscommissie van de bibliotheek verklaarde zich onlangs akkoord met het continueren van de bibliobuswerking. Bibliothecaris **Danie De Sadeleer** lichtte de beslissing toe. Begin jaren negentig werd voor een bibliobus gekozen ter vervanging van een tiental kleinere uit-

leenposten. Hij vervulde een dubbele taak: scholenwerking en wijkwerking voor kinderen en volwassenen. De bus gaf een grote impuls aan de structurele scholenwerking in Groot-Leuven. Jaarlijks worden 4.000 kleuters en lagere schoolkinderen bereikt. Zesentwintig scholen en zes peutertuinen worden om de vijf tot zes weken bevoorrad. De wijkwerking is echter minder succesvol. De voornaamste oorzaak is dat een digitale toegang tot de hele collectie ontbreekt. De nieuwe bus zal zich daarom specialiseren in jeugdbibliotheekwerk. Naast de scholenwerking wordt gedacht aan naschoolse opvang, leesbevorderingsprojecten... En uiteraard wordt de bus ingezet als promotiestand bij evenementen en beurzen.

Bibliotheekwerk is maatwerk

Geen prêt-à-porter voor de openbare bibliotheken. Eén oplossing die in elke gemeente werkt, bestaat niet. Het bleek nog maar eens uit de voordrachten en het panelgesprek. Het maakt het bibliotheekwerk niet gemakkelijk, maar houdt het wel boeiend. Daarom zijn studiedagen zoals deze over Publieksbereik zo belangrijk. Want door samen te komen, maken we een stand van zaken op, kunnen we elkaar informeren en bevragen. En enkele trends afleiden.

Vooreerst valt het professioneel werken van de bibliotheken op. Gebruiks- en financiële cijfers worden verzameld, verwerkt en geïnterpreteerd. Werden er vroeger misschien zomaar 'en stoemelings' uitleenposten gesloten, dan is dit vandaag niet langer het geval. De financiële en politieke kant van de zaak speelt mee, maar is niet alleenheersend. Met sociale en maatschappelijke gevolgen van beslissingen wordt – al dan niet onder druk van de rechtstreeks betrokkenen – rekening gehouden.

Daarnaast valt op dat hoe langer hoe minder gedacht wordt in termen van gebouwen. Het bereiken van doelgroepen staat centraal. Hierbij wordt vooral gestreefd naar synergie met andere (gemeentelijke) diensten. Het verlies aan bibliothecaire identiteit weegt immers niet op tegen de toegenomen dienstverlening. Maar van verdeling van het publiek in marktsegmenten (cf. TV1 en Canvas) is voorlopig nog geen sprake.

* De teksten van de voordrachten, een fact sheet van de deelnemers aan het panelgesprek, en de werkteksten van de doelgroepenwerking, kunnen afgehaald worden van de VVBAD-website. Klik bij activiteiten en agenda.

Marc Storms
Directeur VVBAD
Statiestraat 179, 2600 Berchem
Tel.: 03 281 44 57
E-mail: marc.storms@vbad.be